

5. SLOVENSKI PODEŽELSKI PARLAMENT

Uvod v delavnico: Tomaž Cunder (Kmetijski inštitut Slovenije)

Delavnica 5: Biotska raznovrstnost

Vsebinska izhodišča

Biotska raznovrstnost z evolucijskega vidika predstavlja osnovo za delovanje in ohranjanje biosfere, pa tudi za zgotavljanje temeljnih dobrin v okviru različnih človekovih dejavnosti. Po definiciji iz Konvencije o biološki raznovrstnosti, ki je dokončno stopila v veljavo ob koncu leta 1993, Slovenija pa jo je ratificirala leta 1996, biodiverziteteta zajema raznolikost živih organizmov v različnih življenskih prostorih in sicer tako znotraj posameznih vrst, med vrstami kot tudi na ravni ekosistemov.

Za Slovenijo je zaradi specifične lege na stičišču različnih geografskih regij značilno izjemno raznoliko in tudi relativno dobro ohranjeno naravno okolje. Na relativno majhni površini imamo nadpovprečno raven biotske raznovrstnosti, saj na le 0,004 % celotne zemeljske površine živi več kot 1% vseh živih bitij. Med endemične sodi kar 800 živalskih in 66 rastlinskih vrst. Z ekosistemskega vidika so še posebej značilni gozdni, podzemni, vodni, alpsko gorski ekosistemi in ekosistemi mokrišč ter suhih travnišč.

Kmetijstvo je tista gospodarska dejavnost, ki človeku omogoča prehransko varnost in dolgoročno preživetje. Hkrati pa sodobni sistemi pridelave hrane predstavljajo eno največjih groženj biotski raznovrstnosti, z naraščajočimi potrebami po hrani pa se pritiski le še povečujejo. Preusmerjanje v sodobne, pretežno tržne naravnane pridelovalne sisteme se odraža v opuščanju kmetijsko manj zanimivih predelov na eni strani ter intenzifikaciji zanimivejših kmetijskih zemljišč na drugi strani. Oba procesa povzročata, da se izgublja krajinska pestrost, izginjanje krajinskih elementov pa posledično vodi v zmanjševanje pestrosti habitatov in vrst.

V Sloveniji izbrani kazalniki razvojnih procesov kažejo na relativno hitro slabšanje stanja biotske pestrosti v kmetijski krajini. Podobno velja tudi za druge ekosisteme, na stanje katerih ima kmetijstvo s svojo pridelavo lahko sicer zgolj posreden vpliv. Spremljanje populacij ptic kmetijske krajine je v tem pogledu vsekakor pomemben indikator stanja biotske pestrosti, večinoma neugodne rezultate pa kažejo tudi drugi monitoringi (npr. zmanjševanje populacij nekaterih kvalifikacijskih vrst ptic in dnevnih metuljev na območjih Natura 2000). Tudi velika večina evropsko pomembnih habitatnih tipov (travišča, barja in močvirja) z vidika biodiverzitetete ne kažejo spodbudne slike.

Dejstvo je, da se kmetijska politika, vsaj na strateški ravni, zaveda negativnih posledic zmanjševanja biotske raznolikosti. To velja tako za opredelitev problema kot tudi identifikacijo ustreznih razvojnih ciljev, v določeni meri pa tudi razvojnih ukrepov. Dejstvo pa je tudi, da je proces zmanjševanja biotske pestrosti izredno kompleksen in ga je zaradi tega zelo težko nadzorovati in usmerjati. V kmetijski krajini imamo namreč opravka z prepletanjem različnih razvojnih procesov, ki na sicer različne načine prispevajo k temu, da postopoma izginjajo tradicionalni in regionalno specifični proizvodni sistemi.

Ugotoviti velja, da so bili dosedanja ukrepi kmetijske politike, ki so z svojimi razvojnimi cilji in vsebinami naslavljali ohranjanje biotske raznovrstnosti, glede na kazalnike stanja premalo

učinkoviti. Izjema so morda le ukrepi za ohranjanje avtohtonih in tradicionalnih pasem živali oziroma genskih virov v kmetijstvu. Kar pa se tiče ukrepov, ki naj bi pripomogli k ohranjanju narave in biotske pestrosti (najbolj neposredno ta cilj naslavlja Navzkrižna skladnost in t.i. Zeleno plačilo v okviru I. stebra in ciljni ukrepi v okviru KOPOP) pa lahko trdimo, da kmetijska politika ni v celoti dosegla zastavljenih ciljev.

Odnos in vrednotenje narave s strani različnih deležnikov (odločevalcev, pridelovalcev, porabnikov) je prav gotovo tisti dejavnik, ki najbolj neposredno vpliva na uspešnost izvajanja naravovarstvenih programov v kmetijstvu. Dejstvo je, da je pri večini pridelava hrane in prehranska varnost še vedno prioriteto na prvem mestu, ekosistemske storitve, med katere sodi tudi ohranjanje biodiverzitete, pa pretežno ostajajo na ravni izziva. V praksi se ta odraža v omejenem številu prostovoljnih ukrepov z vnaprej predpisanimi zahtevami. Finančno skromne spodbude imajo tudi skromne učinke, saj se vanje kmetijski pridelovalci premalo vključujejo, sami pa varstvo narave pogosto vidijo celo kot konfliktno in njim škodljivo početje.

Za večji prispevek kmetijstva in kmetijske pridelave k ohranjanju narave bo potrebno vsebinsko opredeliti nov, drugačen koncept programov in ukrepov, ki bodo imeli dejanske in vidne okoljske učinke. Preučiti bo potrebno pomanjkljivosti obstoječih ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti v kmetijski krajini (KOPOP), jih dopolniti oziroma spremeniti, da bodo postali bolj učinkoviti, pa tudi življenjski. Preverjanje stanja biotske raznovrstnosti bi moralo postati sestavni del ukrepov, s tem pa bi ti v celoti dobili status rezultatsko naravnanih ukrepov. Tako usmeritev spodbujajo tudi novi zakonodajni predlogi za SKP po letu 2020, ki predvidevajo, da bodo morale države članice predložiti tudi t.i. Zeleno strukturo instrumentov.

Predlogi in vprašanja za razpravo

Kaj je glavni razlog za majhno zanimanje med kmeti za vstop v KOPOP ukrepe s tega področja (upravljanje naravnih virov in biotska raznovrstnost)? Kaj bi pritegnilo večje vstopanje v ukrepe KOPOP?

Kaj pričakujejo deležniki od MKGP, da bi jim olajšalo odločanje o vstopu v ukrepe. Kakšno svetovanje si želijo oz. pričakujejo od svetovalne službe in v kakšni obliki prenos znanja (delavnice, praktični prikaz rezultatov, demonstracije dobrih praks, ...)?

Kateri pristop pri oblikovanju ukrepov KOPOP je za deležnike primernejši, ali paketni pristop iz prejšnjega obdobja 2007 - 2013 ali pristop v sedanjem programskem obdobju do 2020 (obvezne vsebine in izbor iz nabora izbirnih vsebin)?

Kaj menite o večji vključitvi naravovarstvenih elementov v druge ukrepe kmetijske politike (npr. OMD, investicijski ukrepi)? Ali je potrebno standardne kmetijsko - okoljske sheme v okviru 2. stebra dopolniti oziroma podkrepiti z ekoshemami v okviru 1. stebra kmetijske politike? Kakšno je vaše stališče o uvajanju plačil v okviru območij NATURA 2000?

Kakšno je vaše stališče do uvajanja podpor za kolektivno delovanje na zaokroženih, varstveno pomembnih območjih in druge oblike naravovarstvene politike v kmetijstvu?

Na kakšen način attribute biotske pestrosti (npr. zaščiteno območje kot označba porekla in proizvodi avtohtonih sort rastlin oz. pasem domačih živali) uporabiti v procesu trženja in dodajanja vrednosti končnim izdelkom?